

Савчук А. І.¹, Каліберда М. В.²

¹ кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури та будівництва,
Закладу вищої освіти «Університету Короля Данила»
Sav4uk.a.1@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0344-980X

² викладач кафедри архітектури та будівництва,
Закладу вищої освіти «Університету Короля Данила»
mikola.kaliberda@ukd.edu.ua
orcid.org/0000-0001-8733-6591

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ОЦІНКА ЗМІН В РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДЕРЕВ'ЯНІЙ АРХІТЕКТУРІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

© Савчук А. І., Каліберда М. В., 2023

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2023.26-27.120-127>

Анотація. У статті підсумовується досвід дослідження архітектурних особливостей дерев'яних відпочинкових об'єктів Карпатського рекреаційного регіону. Формулюються локальні та загальні тенденції розвитку відпочинкової архітектури. Визначено негативні та позитивні аспекти розвитку рекреаційної галузі в межах регіону українських Карпат. Сформульовано конкретні особливості архітектурних вирішень відпочинкових об'єктів. При дослідженні генези архітектурно-планувальних вирішень колиби виявлено, що цей тип історичний будівлі, який був поширений у регіоні, трансформувався в заклад громадського харчування. На прикладі конкретних зразків показано розвиток та ускладнення функціонально-планувальних й об'ємних вирішень сучасних колиб. Проведено порівняльну оцінку змін та розвитку сучасної рекреаційної архітектури з дерева в Карпатах. Вона здійснена на основі, уже сформованої в науковій літературі, періодизації розвитку Карпатського регіону. Охарактеризовано особливості рекреаційної дерев'яної архітектури кожного з історичних етапів, включно із сучасним періодом.

Ключові слова: дерев'яна рекреаційна архітектура, тенденції розвитку, генеза.

Постановка проблеми. Від початку свого зародження в першій пол. XIX ст. рекреаційна галузь, а відповідно й архітектура, пройшли різні періоди свого формування, розвою та занепаду. На формування архітектури відпочинкових будівель значною мірою впливали множина факторів. До найважливіших варто віднести: *політичну та економічну ситуацію, кліматичні та природно-ландшафтні умови територій, стан розвитку інфраструктури та технологій, а також панування стилевих тенденцій в архітектурі Європи.* Оцінку змін архітектурно-планувальних вирішень сучасних дерев'яних рекреаційних об'єктів у Карпатському регіоні проведено методом співставлення результатів досліджень за визначеними показниками, на основі яких сформульовано тенденції. До уваги брались не тільки особливості архітектурно-планувальних вирішень конкретних об'єктів, а й закономірності, які склалися в рекреаційній галузі загалом. Тому було сформульовано комплекс тенденцій, який складається з двох частин. У першій частині головна увага приділяється виявленню та оцінці процесів, що відбуваються в рекреаційній галузі регіону. Проаналізовано їх впливи на формування відпочинкової архітектури. Друга частина комплексу тенденцій орієнтована на відображення архітектурно-планувальних особливостей дерев'яних рекреаційних об'єктів. Варто відзначити, що в комплексі тенденцій відображаються як позитивні, так і негативні процеси та явища, які відбуваються. Такий підхід дозволяє розробити та обґрунтувати методику подальшого розвитку рекреаційної галузі та архітектури в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Становлення й розвиток дерев'яної відпочинкової архітектури в Карпатському регіоні вивчали такі науковці: Гошко Ю. Г., Могитич І. Р., Кіщук Т. П. та Федака П. М. [1], Соколовський З. Б. [2], Харчук Х. Р. [3.4], Козакова О. М. [5]. Вплив історико-культурних особливостей Карпатського регіону на рекреацію, архітектурну спадщину та питання ідентичності Галичини вивчають: Черкес Б. С. [6], Юрчишин Г. М. [7] та інші. Семантичні особливості формування та розвитку народної дерев'яної архітектури, а також її представлення у світовому контексті висвітлені в дослідженні Шевцової Г. В. [8]. Ландшафтно-містобудівні особливості регіону, його архітектурні та планувальні проблеми вивчають: Габрель М. М. [9], Панченко Т. Ф. [10], Шульга Г. М. [11]. Нові форми рекреації розкриті у дисертаційному дослідженні Смадича І. П. [11].

Метою статті є формування тенденцій розвитку сучасної дерев'яної рекреаційної архітектури Карпатського регіону з врахуванням історичного контексту та тяглості традиції.

Виклад основного матеріалу.

Рекреаційна галузь Карпатського регіону має двохсотлітню історію. За цей час змінилося багато періодів політичних, стильових, відбулися світоглядні трансформації. Протягом всього часу рекреаційна галузь Карпатського регіону переживала злети і падіння. Змінювались та розвивались техніки спорудження і технологічне наповнення будівель.

Провівши дослідження процесів, які відбуваються в сучасній дерев'яній рекреаційній архітектурі регіону було сформульовано загальні та локальні тенденції. Виділено позитивні та негативні ознаки розвитку. Загальні тенденції характеризують стан відпочинкової архітектури в регіоні загалом. Натомість локальні тенденції відображають конкретні характеристики рекреаційних об'єктів.

Загальні тенденції, які стосуються особливостей рекреаційної галузі та її архітектури:

позитивні:

- зменшення обсягів рекреаційного будівництва з дерева в регіоні за останні 5-7 років;
- перехід від кількісних до якісних показників в обґрунтуванні архітектурно-планувальних вирішень рекреаційних будівель;
- відновлення та поширення традицій архітектури та культури етнографічних центрів;
- звернення до ефективнішого використання природно-кліматичних ресурсів з метою оздоровлення та лікування;

негативні:

- стихійний, нерегульований розвиток територій рекреаційного призначення;
- подальше відставання розвитку туристичної та транспортної інфраструктури в регіоні в порівнянні з обсягами рекреаційного будівництва;
- відсутність дієвих програм та контролю за діяльністю для врегулювання проблем рекреаційної галузі.

Локальні тенденції, які стосуються архітектурно-планувальних вирішень дерев'яних рекреаційних об'єктів у Карпатському регіоні:

позитивні:

- забезпечення високого рівня функціональності та планування рекреаційних будівель для проживання відпочивальників;
- звернення до застосування регіональних традицій будівництва з дерева (ця тенденція переважає в архітектурі закладів харчування та малих форм);
- висока варіативність планування та функціональності організації рекреаційного житла;

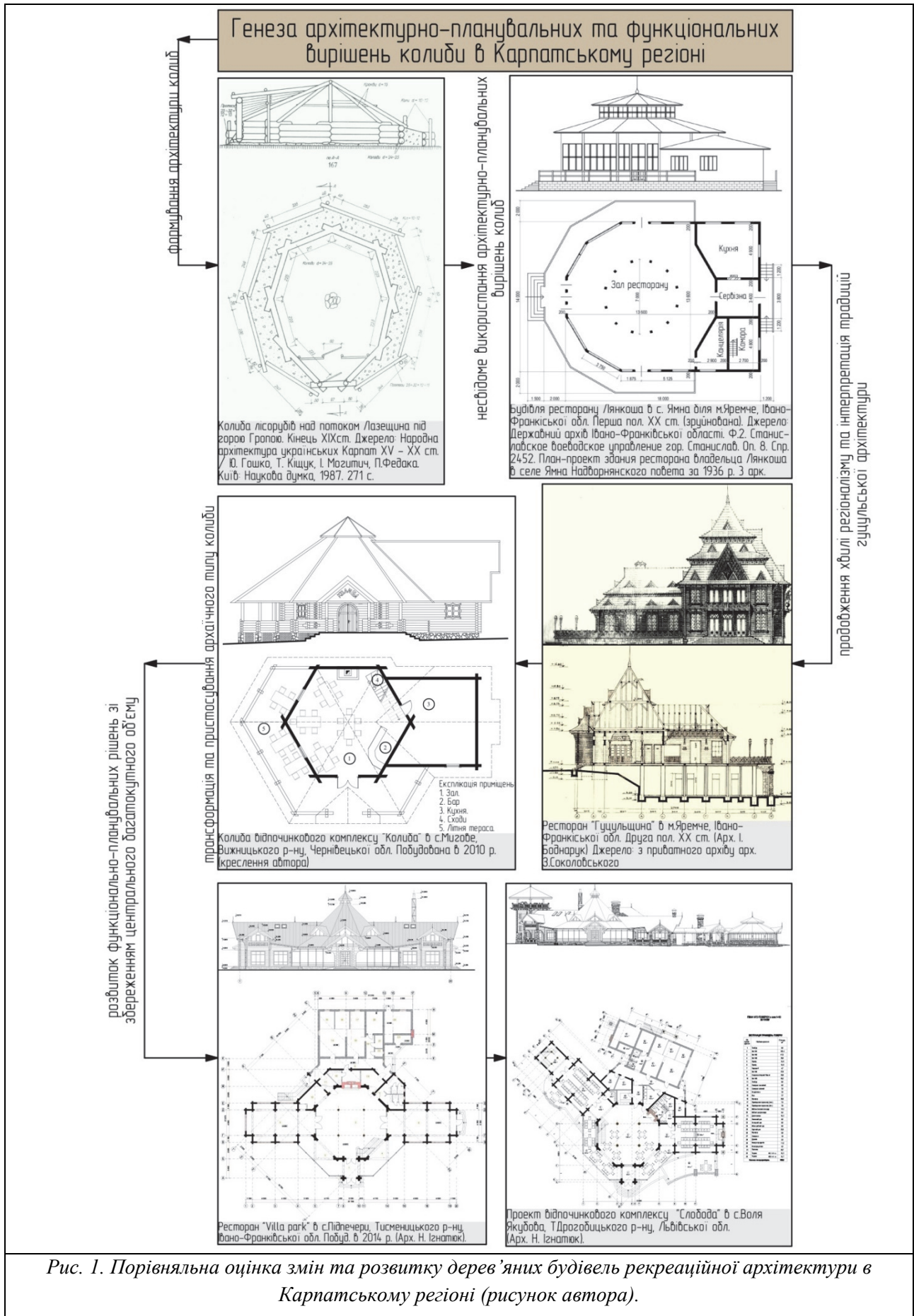


Рис. 1. Порівняльна оцінка змін та розвитку дерев'яних будівель рекреаційної архітектури в Карпатському регіоні (рисунок автора).

- пристосування типу будівлі «колиба» під функцію закладу харчування та поширення його по всій території Карпатського регіону з пристосуванням пропорційних співвідношень будівлі до місцевих будівельних традицій (рис. 1);

- використання цінних предметів побуту та декоративно-ужиткового мистецтва в оздобленні інтер'єрів відпочинкових закладів (зокрема закладів харчування);

негативні:

- нехтування дотриманням вимог державних будівельних норм у питанні дотримання протипожежних розривів між дерев'яними будівлями;

- відсутність систем пожежної сигналізації та пожежогасіння в дерев'яних будівлях рекреаційного призначення;

- нехтування забудовниками закладів громадського харчування планувальних вимог до організації технологічних процесів приготування їжі (зменшення площ виробничих цехів або їх відсутність).

Порівняльну оцінку змін, які відбулися від початку становлення рекреації і дотепер, доцільно проводити комплексно, з урахуванням множини факторів, котрі впливали на стан відпочинкової галузі та формування архітектури. Таким чином, виведена група загальних факторів, які значною мірою впливають на всі процеси, які відбуваються (рис. 2). Важливим для функціонування будь-яких галузей та систем на конкретних територіях є політична система, наслідком зміни якої є процеси, що мають значний вплив на загальну економічну та культурну ситуацію в регіоні. На території Галичини за останні два століття змінювали один одного історичні періоди, починаючи від Австрійського та Австро-Угорського. Цей період тривав практично ціле століття – з 1820 року, часу локалізації джерел мінеральних вод та обґрунтування їх лікувальних властивостей, до 1918 року, коли почалася Перша світова війна. Тоді відбулися процеси формування передумов та розвиток рекреаційної галузі. Архітектурно-планувальні рішення відпочинкових будівель у XIX ст. відповідали тогочасним вимогам. Другий, Польський період характеризувався процесами відновлення та розвитку туристичної інфраструктури, поширенням практики туристичних походів. Така ситуація спричинила різноманіття форм власності рекреаційних закладів. Відповідно до статусу та вподобань господарів будівлі відрізнялись типологією, стилістикою і розташуванням. На цей період припадає й розвиток архітектурно-планувального, типологічного та стильового різноманіття відпочинкових будівель та їх кількості в регіоні. У цей час у складних політичних умовах, зародився український регіоналізм. Його ідеї архітектурно-планувальних рішень відпочинкових будівель базувались на популярних тоді модерністичних тенденціях. Стрімкий розвиток туристичної інфраструктури зробив рекреаційну галузь більш доступною для широких верств населення. Оскільки в XIX ст. рекреаційна галузь була орієнтована на найбільш заможних людей, то в цей період кількість та статус відпочиваючих значно розширились. Впродовж цих двох періодів рекреаційна галузь Карпатського регіону послідовно та впевнено розвивалась, найбільших потужностей та обсягів набула у 30-х роках XX ст. Стрімкий розвиток перервала Друга світова війна, яка стала найбільш руйнівним періодом за весь час функціонування рекреаційної галузі. Після війни настав і найбільш суперечливий у плані розвитку рекреації період. Зміна форм власності виключно на державу, жорстка уніфікація архітектурно-планувальних рішень, повна культурна ізоляція регіону значною мірою негативно вплинули на процеси, які відбувались у рекреаційній галузі. З іншого боку, саме в цей час відбулось відтворення, переосмислення та застосування традицій локальних шкіл народного зодчества українців Карпат в архітектурно-планувальних рішеннях рекреаційних будівель з дерева. Виник феномен гуцульської архітектури, культури та побуту. Саме тоді відбулась трансформація функції та форми колиби в заклад громадського харчування. Радянський історичний період завершився в 1991 році. Почали відбуватися процеси зміни форм власності та систем господарювання, поступово відбувся перехід



Рис. 2. Порівняльна оцінка змін та розвитку дерев'яних будівель рекреаційної архітектури в Карпатському регіоні (рисунок автора).

до ринкової економіки, який супроводжувався економічною кризою 1990-х – поч. 2000-х. Ці процеси спричинили гальмування розвитку рекреаційної галузі. Сучасний період характеризується стрімким відновленням та розвитком довоєнного стану інфраструктури та обсягів рекреаційного будівництва. В наш час у рекреаційній галузі збереглися певні здобутки кожного з історичних періодів. Варто відмітити орієнтацію рекреаційної галузі Карпатського регіону на розвиток національних традицій. У спорудженні відпочинкових будівель домінує поєднання сучасних підходів до будівництва в питанні планування і технологій та архітектурно-композиційних вирішень традиційних елементів народного зодчества. Також не обходиться і без запозичень стильових напрямків, які характерні та популярні в курортних місцевостях Європи. Простежується вплив мурованого будівництва на рекреаційне житло. Загалом варто відзначити позитивну динаміку змін та розвитку рекреаційної галузі й дерев'яної архітектури [13].

Висновки. Сформульовано основні тенденції розвитку нової дерев'яної архітектури Карпатського регіону. Виявлення та дослідження основних проблем та невідповідностей в їх архітектурних рішеннях дозволить встановити напрями та окреслити шляхи збереження традицій і розвитку дерев'яного будівництва в регіоні. За допомогою методу порівняння й синтезу здійснено оцінку змін архітектурно-планувальних рішень сучасної та історичної дерев'яної рекреаційної архітектури Карпатського регіону. Виявлено позитивну динаміку розвитку функціональності в плануванні та регіоналізмі в об'ємних вирішеннях дерев'яних відпочинкових будівель. Фактично підтверджено, що зі здобуттям Україною незалежності в 1991 р., зменшилися впливи «інтернаціональних» стилів. Натомість відбулося звернення до традицій, які властиві локальним школам народного будівництва. Порівнюючи організацію рекреаційної галузі першої половини ХХ ст. з теперішніми процесами, більший акцент зроблено на розвитку туристичної інфраструктури. Нині відбувається фактичне її відновлення при значно більших обсягах будівництва. Така ситуація позитивно впливає на загальний стан рекреаційної галузі, але водночас спричиняє значне антропогенне навантаження на рекреаційні ресурси регіону в основних центрах її поширення.

Список використаних джерел

1. Гошко, Ю., Кіщук, Т., Могитич, І., Федака, П., 1987. *Народна архітектура українських Карпат XV-XX ст.* Київ: Наукова думка.
2. Соколовський, З., 2014. *Архітектори радянського Івано-Франківська.* Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
3. Харчук, Х., 2004. Основні періоди формування курортної забудови Трускавця та їх ідеологічне підґрунтя (XIX – перша половина ХХ ст.). *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 505, с.222-226.
4. Харчук, Х., 2008. *Архітектура курортної забудови Трускавця XIX – першої половини ХХ ст.* Львів.
5. Козакова, О., 2014. До питання еволюції функціональної програми готельних будівель Західної України. *Архітектурний вісник КНУБА*, 1, с.35-49.
6. Черкес, Б. та Юрик, Я., 2013. Методологічні основи дослідження міської ідентичності та її об'єктів-символів. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 757, с.3-6.
7. Юрчишин, Г., 2012. Народна культура в архітектурній організації туристично-рекреаційного простору українських Карпат. *Містобудування та територіальне планування*, 46, с.666-674.
8. Шевцова, Г., 2010. Східна Європа та Україна: ступінь впливу народного житла на формотворення дерев'яної церкви. *Містобудування та територіальне планування*, 37, с.565-572.
9. Габрель, М. та Габрель, М., 2016. *Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень: навч. посібн.* Львів: СПОЛОМ.
10. Панченко, Т., 2009. *Туристичне середовище. Архітектура, природа, інфраструктура.* Київ: Логос.

11. Шульга, Г. та Онуфрив, Я., 2013. Еволюція розвитку гірськолижних комплексів в Українських Карпатах. *Містобудування та територіальне планування*, 50, с.749-758.
12. Смадич, І., 2016. *Архітектурна організація об'єктів сучасної рекреації у Карпатському регіоні України*. Кандидат архітектури. Національний університет «Львівська політехніка».
13. Савчук, А., 2020. *Архітектурно-планувальні вирішення дерев'яних рекреаційних об'єктів Карпатського регіону*. Кандидат архітектури, Національний університет «Львівська політехніка».

References

1. Goshko, Yu., Kishchuk, T., Mogytych, I., Fedaka, P., 1987. *Folk architecture of the Ukrainian Carpathians of the XV-XX centuries*. Kyiv: Naukova dumka.
2. Sokolovsky, Z., 2014. *Architects of Soviet Ivano-Frankivsk*. Ivano-Frankivsk: Lileya-NV.
3. Kharchuk, Kh., 2004. *The main periods of the formation of resort buildings in Truskavets and their ideological basis (XIX - first half of XX centuries)*. Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik» , 505, pp. 222-226.
4. Kharchuk, Kh., 2008. *The architecture of the resort buildings of Truskavets in the 19th - first half of the 20th centuries*. Lviv.
5. Kozakova, O., 2014. *To the question of the evolution of the functional program of hotel buildings in Western Ukraine*. Arkhitekturnyi visnyk KNUBA, 1, p.35-49.
6. Cherkes, B. and Yurik, Ya., 2013. *Methodological foundations of the study of urban identity and its symbolic objects*. Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik», 757, pp. 3-6.
7. Yurchyshyn, G., 2012. *Folk culture in the architectural organization of the tourist and recreational space of the Ukrainian Carpathians*. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, 46, pp. 666-674.
8. Shevtsova, G., 2010. *Eastern Europe and Ukraine: the degree of influence of public housing on the formation of a wooden church*. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, 37, pp. 565-572.
9. Gabrel, M. and Gabrel, M., 2016. *Spatial approach to the justification of architectural decisions: navch. posibn. Lviv: SPOLOM*.
10. Panchenko, T., 2009. *Tourist environment. Architecture, nature, infrastructure*. Kyiv: Logos.
11. Shulga, G. and Onufriv, Ya., 2013. *Evolution of the development of ski resorts in the Ukrainian Carpathians*. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, 50, pp. 749-758.
12. Smadich, I., 2016. *Architectural organization of modern recreation facilities in the Carpathian region of Ukraine*. Kandydat arkhitektury. Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnik».
13. Savchuk, A., 2020. *Architectural and planning solutions for wooden recreational facilities in the Carpathian region*. Kandydat arkhitektury. Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnik».

Savchuk A. I.¹, Kaliberda M. V.²

¹ *Candidate of architecture,
Associate Professor of the Department of Architecture and Construction,
“King Danylo University”
Sav4uk.a.1@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0344-980X*

² *lecturer Professor of the Department of Architecture and Construction,
“King Danylo University”
mikola.kaliberda@ukd.edu.ua
orcid.org/0000-0001-8733-6591*

DEVELOPMENT TRENDS AND ASSESSMENT OF CHANGES IN RECREATION WOODEN ARCHITECTURE OF THE CARPATHIAN REGION

© Savchuk A. I., Kaliberda M. V., 2023

Abstract. The article summarizes the experience of researching the architectural features of wooden recreation facilities in the Carpathian recreation region. Local and general trends in the development of recreational architecture are formulated. The negative and positive aspects of the development of the recreational industry within the Ukrainian Carpathian region are identified. The specific features of the architectural solutions of recreational facilities are formulated. When researching the genesis of architectural and planning decisions, it was discovered that this type of historical building, which was widespread in the region, was transformed into a public catering establishment. The development and complications of functional planning and volume solutions of modern cradles are shown on the example of specific samples. A comparative assessment of the changes and development of modern recreational architecture made of wood in the Carpathians was carried out. It was carried out on the basis of the periodization of the development of the Carpathian region already formed in the scientific literature. Features of recreational wooden architecture of each of the historical stages, including the modern period, are characterized.

Key words: wooden recreational architecture, development trends, genesis.